

УДК 378.011.3-051+37.013:34

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2025.35.331101](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2025.35.331101)

ОЛЕКСАНДР КІНДЯК

ORCID: 0009-0000-3379-9128

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Стаття присвячена теоретико-аналітичному дослідженню проблеми формування правової культури майбутніх педагогів у контексті трансформації освітнього середовища, що зазнає змін під впливом демократичних, нормативно-правових та соціокультурних чинників. У роботі розкрито сутність і структуру правової культури педагога як інтегрального особистісно-професійного утворення, що поєднує систему правових знань, усвідомлення правових норм та цінностей (правосвідомість), а також здатність до правомірної поведінки в освітньому процесі. Особлива увага приділена ролі правової культури педагога в забезпеченні демократичних трансформацій суспільства через виховання правосвідомих громадян і утвердження принципів верховенства права, недискримінації, академічної доброчесності в закладах освіти. У статті визначено педагогічні умови, що сприяють ефективному формуванню правової культури у студентів педагогічних спеціальностей: інтеграція правових компонентів у навчальні дисципліни, створення правопросвітницького освітнього середовища, застосування активних методів навчання та правового моделювання. Проаналізовано сучасний стан правової підготовки педагогів в Україні, зокрема обмежений обсяг правових курсів, низький рівень правової поінформованості студентів та відсутність системного підходу. Наведено приклади міжнародного досвіду з підготовки вчителів до правомірної професійної діяльності, зокрема моделі правової грамотності (legal literacy) в США, Канаді, країнах ЄС. На основі аналізу теоретичних джерел і практики запропоновано конкретні рекомендації щодо удосконалення освітніх програм, професійної підготовки викладачів і створення інституційних умов для розвитку правової культури майбутніх учителів як основи якісної та безпечної освіти.

Ключові слова: *правова культура, майбутні педагоги, демократична трансформація, освітній процес, правова підготовка, педагогічні умови*

Постановка проблеми. Становлення України як незалежної демократичної правової держави та інтеграція до європейського простору вимагають високого рівня правової культури суспільства загалом і кожного громадянина зокрема. Зміни в освітньому середовищі, пов'язані з модернізацією змісту освіти й орієнтацією на європейські стандарти, зумовлюють актуальність формування правової культури у майбутніх педагогів – фахівців, які будуть здійснювати виховання підростаючого покоління в дусі поваги до права і демократичних цінностей. Правова культура педагога є необхідною передумовою реалізації принципів верховенства права в освітньому процесі, забезпечення прав і свобод учасників освіти, запобігання правопорушенням у шкільному середовищі. Від рівня правової обізнаності та правосвідомості вчителя залежить формування правомірної поведінки учнів, їх громадянської свідомості та поваги до закону в суспільстві майбутнього.

На сучасному етапі трансформації системи освіти особливої ваги набуває проблема підвищення ефективності правової підготовки студентів педагогічних спеціальностей. Однак аналіз досвіду показує, що питання формування правової культури майбутніх учителів досі не вирішено повною мірою. Існують розбіжності у трактуванні поняття «правова культура педагога», недостатньо узгоджено зміст і структуру цього феномена, а практична реалізація правового виховання в закладах вищої освіти залишається фрагментарною. Все це обумовлює потребу в теоретичному узагальненні підходів до формування правової культури педагога та розробці рекомендацій для вдосконалення цього процесу в умовах трансформації освітнього середовища.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика правової культури особистості розроблялася на перетині правознавства, філософії, соціології, педагогіки, психології та інших наук. У науковій літературі правову культуру розглядають як складову загальної культури суспільства, що відображає рівень правових цінностей, знань і поведінки членів суспільства. Зокрема, С. Дьоміна визначає правову культуру як невід'ємну частину духовної культури, яка містить правові цінності та норми у суспільному житті. В. Головченко трактує правову культуру як спосіб діяльності й відносин, що закріплюють та реалізують ключові правові цінності. П. Макушев пропонує визначення, найбільш релевантне для педагогічного контексту: правова культура – це система правових знань, умінь, навичок, а також емоційно-ціннісних та

вольових компонентів, що проявляються у правомірній діяльності особистості. Таке розуміння підкреслює, що правова культура не обмежується набором правових знань чи декларуванням цінностей – вона передбачає глибоке засвоєння правових норм, переконаність у їх соціальній значущості та готовність діяти відповідно до них.

Безпосередньо питання формування правової культури майбутніх педагогів досліджували українські науковці в галузі теорії та методики професійної освіти. Зокрема, Л. В. Грищенко у низці праць проаналізувала стан правової вихованості студентів педагогічних коледжів і обґрунтувала модель формування правової культури майбутніх учителів у навчально-виховному середовищі коледжу. Вона відзначає, що рівень правових знань і правосвідомості студентської молоді є недостатнім, що знижує ефективність їх підготовки до правомірної професійної діяльності. В. В. Одарій (2005) присвятив дисертаційне дослідження підготовці майбутніх педагогів до правового забезпечення професійної діяльності, у якому визначив педагогічні умови успішного формування правової культури та розробив спецкурс з правових основ діяльності вчителя. Однак у цілому проблема залишається актуальною: існує потреба узагальнення українського і міжнародного досвіду з метою вироблення цілісної програми розвитку правової культури педагогів у сучасних умовах.

Міжнародні дослідження також звертають увагу на правову підготовку вчителів. У США та Канаді проведено ряд робіт щодо legal literacy («правової грамотності») педагогів. Зокрема, встановлено, що більшість учителів та студентів педагогічних спеціальностей мають прогалини в знаннях освітнього законодавства і політики, що може негативно впливати на їх професійну діяльність (Schimmel, Militello, 2007). Д. Шиммель та М. Міллітелло називають низьку правову грамотність учителів «занедбаною відповідальністю» системи підготовки педагогів, закликаючи до посилення правового компоненту у змісті педагогічної освіти (Schimmel, Militello, 2007). Водночас деякі автори пропонують шляхи вирішення проблеми: запровадження обов'язкового курсу з основ шкільного права у програми підготовки вчителів (Gullatt, Tollett, 1997), розвиток практико-орієнтованих модулів з розбором юридичних кейсів, формування в майбутніх учителів навичок правового аналізу ситуацій з життя школи (Delaney, 2008). Таким чином, література свідчить про загальне визнання важливості правової культури педагогів для їх успішної роботи, проте питання її формування потребує подальших досліджень і впровадження кращих практик.

Мета статті – здійснити теоретико-аналітичний огляд та узагальнення підходів до формування правової культури майбутніх педагогів в умовах трансформації освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Правова культура майбутнього педагога розуміється як інтегральна характеристика його професійно-особистісної підготовленості до правомірної діяльності. Вона включає:

- систему правових знань, уявлень про законодавство, права та обов'язки в освітній сфері;
- правову свідомість – усвідомлення соціальної цінності права, переконаність у важливості дотримання правових норм, сформовані правові цінності та установки;
- правову поведінку – практичну реалізацію правових норм у професійній діяльності, дотримання законів і етичних стандартів, захист прав учнів і власних трудових прав. Узгоджуючись із двокомпонентною моделлю, наведеною в літературі, ці складові можна умовно поділити на суб'єктивний елемент (правосвідомість педагога, що охоплює знання і цінності) та об'єктивний елемент (правомірна поведінка у реальних ситуаціях). Правова культура вчителя проявляється у його здатності керуватися правовими нормами у педагогічній діяльності, забезпечувати правомірність своїх дій і рішень, створювати в класі атмосферу поваги до прав кожної дитини.

Важливо підкреслити, що правова культура педагога є складовою частиною його загальної педагогічної культури та професійної компетентності. В українському законодавстві наголошено на необхідності виховання високої правової культури населення. Зокрема, Національна програма правової освіти населення спрямована на підвищення рівня правових знань громадян та формування поваги до закону (*Про Національну програму...*, 2001). Майбутні вчителі як провідники знань і соціальних цінностей мають стати носіями високої правової культури, адже саме від них залежить правове виховання школярів.

Учитель з високим рівнем правової культури здатен стати агентом демократичних змін у суспільстві через виховання правосвідомих громадян. Демократична трансформація передбачає утвердження в суспільстві принципів верховенства права, справедливості, поваги до прав людини. Освіта відіграє ключову роль у цьому процесі, а вчитель – центральна фігура в освітньому середовищі демократичного суспільства. Правова культура педагога забезпечує дотримання правових норм у школі, створює безпечне і справедливе середовище для учнів. Учитель, який сам неухильно дотримується законів і етичних норм, слугує прикладом для молоді, формує у неї навички відповідальної поведінки та критичного ставлення до проявів правопорушень. Таким чином, через повсякденну навчально-виховну роботу вчителі з високою правовою культурою сприяють зміцненню правопорядку і демократичних цінностей.

В умовах масштабних соціальних перетворень, що відбуваються в Україні (децентралізація, реформування освіти, розбудова громадянського суспільства), роль учителя як провідника демократичних принципів зростає. Демократизація шкільного життя – учнівське самоврядування, партнерська взаємодія, повага до різноманітності – неможлива без належної правової компетентності педагогів. Вони мають знати нормативно-правову базу освіти (закони «Про освіту», «Про повну загальну

середню освіту», Конвенцію ООН про права дитини тощо) і вміти застосовувати її у щоденній практиці. Лише правово обізнаний і свідомий учитель здатний ефективно захищати права учнів, протидіяти булінгу, дискримінації, забезпечувати рівність можливостей у навчанні – а отже, реалізовувати на практиці принципи демократії в школі. У ширшому сенсі, педагоги з високою правовою культурою формують покоління молоді, яке поважає закон і готове брати участь у демократичних процесах, що є запорукою сталого демократичного розвитку держави.

Процес формування правової культури майбутніх педагогів відбувається під час їх фахової підготовки у закладі вищої освіти (ЗВО) та у ході самовиховання. На основі аналізу літератури можна визначити кілька ключових педагогічних умов, від реалізації яких залежить ефективність цього процесу (Грищенко, 2017; Одарій, 2005):

- *Забезпечення сприятливого освітнього середовища*, насиченого правовою тематикою. Це передбачає інтеграцію елементів правової освіти у різні аспекти життя ЗВО: від змісту навчальних дисциплін до діяльності студентського самоврядування. Важливою умовою є утвердження академічної культури, заснованої на повазі до правил і норм (дотримання академічної доброчесності, статуту університету тощо) – таким чином, студенти набувають досвіду життя в правовому полі ще в стінах університету.

- *Інтеграція правових знань у зміст педагогічної освіти*. Необхідно збагачувати навчальні програми питаннями права, що стосуються професійної діяльності вчителя. Зокрема, до обов'язкової підготовки вчителів варто включити основи освітнього законодавства, права дитини, професійні права та обов'язки педагога, етичні та правові норми роботи з дітьми. Досвід показує, що впровадження спеціальних навчальних курсів, таких як «Правознавство в освіті» чи «Правова освіта та культура майбутнього вчителя», позитивно впливає на формування правових компетентностей (Одарій, 2005). Більше того, правова проблематика може інтегруватися і в педагогічні дисципліни – наприклад, при вивченні методики виховної роботи розглядати правове виховання школярів, у курсі з безпеки життєдіяльності – правові основи охорони праці вчителя тощо.

- *Використання активних методів правового виховання у процесі підготовки педагогів*. Ефективними чинниками розвитку правової культури є практико-орієнтовані підходи: аналіз педагогічних ситуацій з правовим компонентом, моделювання судових або дисциплінарних розглядів, обговорення кейсів порушення прав учасників освітнього процесу, рольові ігри («вчитель – учень – батьки» у конфліктних ситуаціях) тощо. Такі методи сприяють не лише засвоєнню норм, але й формуванню навичок їх застосування, розвитку правомірної поведінки. Як показало дослідження канадських учених, більшість майбутніх учителів стикаються з правовими питаннями під час педагогічної практики, але часто не відчувають себе достатньо підготовленими їх вирішувати. Тому включення практичних правових модулів у педагогічну практику (наприклад, семінари з розбору реальних шкільних ситуацій з правовими аспектами) є важливою умовою підвищення рівня їх правової культури.

- *Стимулювання самостійної правової освіти студентів*. Викладачам доцільно заохочувати майбутніх педагогів до самостійного вивчення нормативних документів, участі в наукових гуртках чи конкурсах з правознавства, обговорення актуальних правових подій. Наприклад, проведення тематичних тижнів права, організація зустрічей з юристами, диспут-клубів з питань моралі і права – все це розширює світогляд студентів і підвищує їх мотивацію до правового самовдосконалення.

В Україні правова підготовка майбутніх учителів наразі здійснюється переважно через окремі навчальні дисципліни та виховні заходи в ЗВО. Зазвичай програми підготовки бакалаврів містять курс «Правознавство» або «Основи педагогічного менеджменту та права», проте його обсяг є обмеженим. За даними досліджень, значна частина студентів-педагогів має фрагментарні знання про освітнє законодавство і права дитини (Грищенко, 2017). Так, виявлено недостатнє розуміння майбутніми вчителями нормативних вимог щодо охорони праці, відповідальності за життя і здоров'я учнів, порядку реагування на випадки булінгу. Багато студентів не можуть впевнено відповісти, які права мають учасники освітнього процесу чи які юридичні наслідки може мати порушення дисципліни в школі. Це свідчить про те, що традиційного курсу правознавства недостатньо для формування стійких правових компетентностей.

До того ж, як зазначає Л. Грищенко, у чинній практиці правового виховання студентської молоді спостерігається низка проблем: відсутність комплексної програми розвитку правової культури в педуніверситетах, недостатня кількість фахівців-юристів серед викладачів педагогічних ЗВО, слабка міждисциплінарна інтеграція правових знань. У результаті студенти часто не пов'язують правові знання з майбутньою професією, вважаючи їх другорядними. Аналогічні проблеми відзначаються і за кордоном: наприклад, канадські дослідники констатують «незадовільний стан правової грамотності серед учителів» та мінімальний обсяг навчання правових аспектів у програмах підготовки. За опитуваннями в США, понад 75% вчителів не мали в університеті курсу з освітнього права і більшість засвоювали правові знання вже в ході роботи, шляхом проб і помилок (Schimmel, Militello, 2011). Така ситуація не є оптимальною, адже правові питання входять до числа найбільш важливих сфер підготовки вчителів – дослідження показують, що керівники шкіл називають юридичну грамотність однією з трьох

найнеобхідніших складових професійної компетентності педагога (Garner, 2000). Відповідно, актуальним завданням є посилення правового компонента педагогічної освіти.

В Україні нормативні документи наголошують на необхідності підвищення правової культури педагогічних працівників. Зокрема, Концепція національно-патріотичного виховання молоді (затв. МОН) включає правове виховання як складову громадянської освіти, а Професійний стандарт вчителя (2020) визначає серед загальних компетентностей учителя – громадянську і соціально-правову компетентність, що передбачає знання законодавчих вимог і вміння діяти згідно з ними. В кількох педагогічних університетах впроваджено інноваційні програми, спрямовані на формування правової культури: наприклад, спецкурс «Основи права в освіті» у Драгоманова, «Правова культура вчителя» в Гринченка тощо. Позитивним є досвід співпраці ЗВО з органами юстиції та громадськими організаціями: проведення тижнів права, конкурсів студентських есе з прав людини, залучення студентів до правопросвітницьких проєктів у школах. Ці заходи допомагають майбутнім педагогам набутти практичного досвіду правової просвіти та усвідомити власну роль у цій діяльності.

Міжнародні підходи зосереджені на тому, щоб забезпечити мінімально необхідний рівень правових знань у всіх випускників педагогічних програм. У багатьох країнах (США, Канада, Великобританія) курси з освітнього права або права та етики викладання включені до стандартів підготовки вчителів (Gullatt, Tollett, 1997). Організація Об'єднаних Націй та ЮНЕСКО у своїх програмах з освіти для демократичного громадянства наголошують на підготовці вчителів, спроможних навчати прав людини і демократії (UNESCO, 2019). У межах європейської програми EDUCATING FOR DEMOCRACY розроблено Toolkit for Teacher Training in Education for Democratic Citizenship and Human Rights, який містить модулі для розвитку у педагогів знань про права людини, навичок демократичного врядування в класі, правового захисту учнів. В Ізраїлі, наприклад, запроваджено обов'язковий компонент підготовки – «правова та громадянська грамотність вчителя», який включає ознайомлення з основами освітнього законодавства та тренінги з відстоювання прав учнів. Отже, світовий досвід свідчить про поступовий перехід від декларацій до конкретних кроків: створення навчальних ресурсів, перегляд стандартів підготовки, обмін кращими практиками через міжнародні мережі. Для України важливо творчо засвоїти ці підходи з урахуванням вітчизняних реалій.

На основі проведеного аналізу можна запропонувати такі кроки для покращення процесу:

- *Розробка та впровадження комплексної освітньої програми з правової підготовки вчителів.* Міністерству освіти і науки спільно з педагогічними університетами варто створити типовий навчальний модуль або курс, присвячений правовим основам діяльності педагога (основи освітнього права, права дитини, трудові права вчителя, юридична відповідальність у сфері освіти тощо). Такий курс має бути обов'язковим і практично орієнтованим, з використанням інтерактивних методів.

- *Підвищення кваліфікації викладачів ЗВО з питань права.* Доцільно організувати для викладачів педагогічних дисциплін спеціальні тренінги або стажування у сфері освітнього права і прав людини, аби вони могли якісно інтегрувати ці питання у викладання. Можлива співпраця з юридичними факультетами для забезпечення методичної підтримки.

- *Створення ресурсів та середовищ для практичного відпрацювання правових навичок.* Наприклад, відкриття при педуніверситетах «Юридичних клінік» або консультативних центрів, де студенти-педагоги могли б консультувати громадян з питань освіти під наглядом юристів – це одночасно підвищить їх власну правову компетентність. Інший варіант – запровадити у педагогічну практику завдання з правового аудиту шкільної документації, участі у шкільних правових заходах, що дасть студентам реальний досвід.

- *Посилення виховної роботи правового спрямування.* У позааудиторній діяльності ЗВО варто більше уваги приділити правопросвітництву: проводити конкурси знавців права серед студентів, моделювання судових процесів, дебати на правову тематику, зустрічі з представниками поліції, суддів, омбудсмена. Це не лише збагачує знання студентів, але й формує в них активну громадянську позицію та впевненість у правомірній поведінці.

- *Моніторинг та оцінювання рівня правової культури студентів.* До випускних атестацій чи педагогічних іспитів варто включати питання або ситуаційні завдання, що перевіряють правові компетентності. Регулярне діагностування (анкетування, тестування) рівня правових знань і установок студентів допоможе відстежувати динаміку та коригувати освітній процес.

Реалізація цих рекомендацій сприятиме тому, що випускники педагогічних закладів освіти будуть більш підготовленими до роботи в умовах правової держави і зможуть ефективно виконувати не лише навчальну, а й виховну функцію – формувати правосвідомих громадян.

Висновки. Правова культура є невід'ємною складовою професійної компетентності майбутніх педагогів, від якої залежить ефективність освітніх реформ і розвиток демократичного суспільства. Вона охоплює правові знання, сформовану правосвідомість і здатність до правомірної поведінки в професійній діяльності. Її високий рівень сприяє дотриманню прав усіх учасників освітнього процесу, профілактиці правопорушень і формуванню правосвідомих громадян.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень засвідчує наявність як напрацювань (Грищенко, Одарій та ін.), так і актуальних проблем – фрагментарність правової підготовки, низький рівень правової обізнаності студентів, обмежені можливості застосування знань на практиці.

Формування правової культури в умовах трансформації освіти вимагає комплексного підходу: оновлення змісту підготовки педагогів, впровадження спецкурсів, активних методів навчання, правових практик та моніторингу результатів. Запропоновані в статті заходи сприятимуть підвищенню правової компетентності майбутніх учителів як чиннику сталого розвитку освіти й утвердження правової держави.

Список використаних джерел

- Грищенко, Л. В. (2017a). Особливості формування правової культури майбутніх учителів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу. *Гуманізація навчально-виховного процесу*, 2 (82), 105-114.
- Грищенко, Л. В. (2017b). Стан формування правової культури майбутніх учителів у навчально-виховному середовищі педагогічного коледжу. *Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки*, 15, 29-36.
- Козлова, О. Г., Павленко, А. І. (2015). Правова культура майбутніх юристів як педагогічна проблема. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (52), 125-134.
- Одарій, В. В. (2005). *Підготовка майбутніх педагогів до правового забезпечення професійної діяльності*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Одеса.
- Про Національну програму правової освіти населення: Указ № 992/2001. (2001). *Офіційний вісник України*, 44, ст. 1977.
- Brown, G., Bull, J., & Pendlebury, M. (1997). *Assessing Student Learning in Higher Education*. London: Routledge.
- Delaney, J. G. (2008). The value of educational law to teachers in the K-12 school system. *The Morning Watch*, 36 (1/2).
- Garner, D. R. (2000). *The knowledge of legal issues needed by teachers and student teachers*. Paper presented at the Annual Meeting of the Mid-South Educational Research Association. Bowling Green, KY.
- Gullatt, D. E., & Tollett, J. R. (1997). Education law: A requisite course for preservice and inservice teacher education programs. *Journal of Teacher Education*, 48 (2), 129-135.
- Kutsyuruba, B., Burgess, D., Walker, K., & Donlevy, J. K. (2013). *A guide to Ontario education law for school administrators and teachers*. Ontario: Queen's University.
- Schimmel, D., & Militello, M. (2007). Legal literacy for teachers: A neglected responsibility. *Harvard Educational Review*, 77 (3), 257-284.

References

- Brown, G., Bull, J., & Pendlebury, M. (1997). *Assessing Student Learning in Higher Education*. London: Routledge.
- Delaney, J. G. (2008). The value of educational law to teachers in the K-12 school system. *The Morning Watch*, 36 (1/2).
- Garner, D. R. (2000). *The knowledge of legal issues needed by teachers and student teachers*. Paper presented at the Annual Meeting of the Mid-South Educational Research Association. Bowling Green, KY.
- Gullatt, D. E., & Tollett, J. R. (1997). Education law: A requisite course for preservice and inservice teacher education programs. *Journal of Teacher Education*, 48 (2), 129-135.
- Hryshchenko, L. V. (2017a). Osoblyvosti formuvannia pravovoi kultury maibutnikh uchyteliv u navchalno-vykhovnomu seredovyshchi pedahohichnoho koledzhu [Features of legal culture formation of future teachers in the educational environment of pedagogical college]. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu [Humanization of the educational process]*, 2 (82), 105-114 [in Ukrainian].
- Hryshchenko, L. V. (2017b). Stan formuvannia pravovoi kultury maibutnikh uchyteliv u navchalno-vykhovnomu seredovyshchi pedahohichnoho koledzhu [The state of legal culture formation of future teachers in the educational environment of pedagogical college]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Pedahohichni nauky [Bulletin of Cherkasy University. Pedagogical Sciences]*, 15, 29-36 [in Ukrainian].
- Kozlova, O. H., & Pavlenko, A. I. (2015). Pravova kultura maibutnikh yurystiv yak pedahohichna problema [Legal culture of future lawyers as a pedagogical issue]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies]*, 8 (52), 125-134 [in Ukrainian].
- Kutsyuruba, B., Burgess, D., Walker, K., & Donlevy, J. K. (2013). *A guide to Ontario education law for school administrators and teachers*. Ontario: Queen's University.
- Odarii, V. V. (2005). *Pidhotovka maibutnikh pedahohiv do pravovoho zabezpechennia profesiinoi diialnosti [Preparation of future teachers for legal support of professional activity]*. (Extended abstract of PhD diss.). Odessa [in Ukrainian].
- Pro Natsionalnu prohramu pravovoi osvity naseleennia [On the National Program of Legal Education of the Population]: Ukaz № 992/2001. President of Ukraine. (2001). *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy [Official Gazette of Ukraine]*, 44, art. 1977 [in Ukrainian].

Schimmel, D., & Militello, M. (2007). Legal literacy for teachers: A neglected responsibility. *Harvard Educational Review*, 77 (3), 257-284.

KINDYAK O.

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

FORMATION OF LEGAL CULTURE OF FUTURE TEACHERS IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

The article is devoted to the theoretical and analytical study of the problem of forming the legal culture of future teachers in the context of the transformation of the educational environment, which is undergoing changes under the influence of democratic, regulatory, legal and socio-cultural factors. The work reveals the essence and structure of the legal culture of a teacher as an integral personal and professional formation that combines a system of legal knowledge, awareness of legal norms and values (legal awareness), as well as the ability to behave lawfully in the educational process. Particular attention is paid to the role of the teacher's legal culture in ensuring democratic transformations of society through the education of law-abiding citizens and the establishment of the principles of the rule of law, non-discrimination, and academic integrity in educational institutions. The article identifies pedagogical conditions that contribute to the effective formation of legal culture in students of pedagogical specialties: integration of legal components into academic disciplines, creation of a legal educational environment, application of active teaching methods and legal modeling. The current state of legal training of teachers in Ukraine is analyzed, in particular, the limited volume of legal courses, low level of legal awareness of students, and the absence of a systematic approach. Examples of international experience in training teachers for lawful professional activity are given, in particular, models of legal literacy in the USA, Canada, and EU countries. Based on the analysis of theoretical sources and practice, specific recommendations are proposed for improving educational programs, professional training of teachers, and creating institutional conditions for the development of the legal culture of future teachers as the basis of high-quality and safe education.

Key words: legal culture, future teachers, democratic transformation, educational process, legal training, pedagogical conditions

Стаття надійшла до редакції 17.02.2025 р.

УДК 373.5.043.2-056.2/.3:796

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2025.35.331103](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2025.35.331103)

АЛЛА КОБОБЕЛ

ORCID: 0000-0002-1247-9253

Ліцей № 26 «Шевченківський» Полтавської міської ради

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто актуальні проблеми посилення оздоровчої рухової активності дітей з особливими освітніми потребами. Акцентовано, що в структурі цілісної особистості фізична компонента обумовлює можливість соціальної взаємодії та духовного розвитку дитини. Покращення фізичного здоров'я нівелює, в значній мірі, негативний вплив наслідків пандемії та умов воєнного стану на соціальне та духовне здоров'я практично всіх дітей шкільного віку. Відмічена наявність відповідного нормативно-правового базису для організації занять з фізичної культури. Дана оцінка навчальної програми з фізичної культури, що реалізується в умовах нової української школи. Відмічена важливість впровадження оновленої моделі оцінювання учнів. Визначено перспективним використання можливостей штучного інтелекту у процесі взаємодії вчителів та учнів закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: фізична культура, Нова українська школа, інклюзія

Постановка проблеми; її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. В умовах воєнного стану в Україні сформувалася тенденція постійного зростання чисельності дітей з особливими освітніми потребами. По суті, перебування всіх дітей в стані постійного стресу дозволяє говорити про співставність чисельності учнів з чисельністю дітей з особливими освітніми потребами. Виходячи з